

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Kimliği / Article Id: HS-2025-01

Homeros'tan Klasik Döneme Antik Yunan Toplumunda Kadın Algısının Evrimi

Evolution of the Perception of Women in Ancient Greek Society from Homer to the Classical Period

Öz | Hellende kadına bakış, ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplere bağlı olarak dönemsel değişimler göstermektedir. Hellenlerde kadının izini gördüğümüz ilk toplu Epos (destan) olarak bilinen Homeros'un İlyada'sındaki Troia anlatısı oldukça kıymetlidir. Homeros zamanı dediğimiz dönem, çoğunlukla MÖ 8. yüzyıl (MÖ 750-700) arasına tarihlenir. Homeros'un en büyük eserleri İlyada ve Odyssea destanlarıdır ve bu eserler daha erken dönemlere ait sözlü anlatıların daha sonra yazıya geçirilmiş biçimleri olarak kabul edilir. Homeros kadının toplum içindeki rollerini bu destanlarında tüm açıklığıyla anlatmaktadır. "Kahramanlar Çağı'nda" Hellenlerin görüşlerini Homeros ideal kadın imajı ile aktarmış ve o dönemki kadının yerinin Hellen'de ilk temsili olmuştur. Zamanla kadının konumu ve kadına yaklaşım değişmiştir. MÖ 5. yüzyıldan, MÖ 4. yüzyıla kadın figürleri ve Hellenlerin "ideal olarak tanımladığı kadın" değişmiştir. Homeros'tan beri efsanelerde kendine yer bulan kadınların davranışları ve onlara yüklenen misyon toplumdaki diğer kadınlara mesaj olarak verilmiştir. Ancak zamanla Hellenlerin koloniler kurmaları ve gelirlerinin artması ile kadınlardan beklenen fonksiyonlarda artmış ve çeşitlenmiştir. Bu çalışma Homeros'tan MÖ 4. yüzyıla kadar kadının Hellen toplumundaki ideal imajını ve bu imajın gelişimini ele alarak bu açıdan bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler | Homeros, Hellen, Kadın, Destan

Abstract | The perception of women in Ancient Hellenic exhibited periodic changes depending on economic, social, and political factors. One of the earliest collective epics in which the role of women among the Hellenes can be traced is Homer's Iliad, particularly the narrative of Troy, which holds significant value. The period known as the "Age of Homer" is generally dated between the 8th century BCE (approximately 750–700 BCE). Homer's greatest works, the Iliad and the Odyssey, are considered written versions of earlier oral traditions. In these epics, Homer clearly illustrates the roles of women in society. During the "Age of Heroes", Homer conveyed the Hellenic perspective through the image of the ideal woman, marking the first representation of women's societal roles in Hellenic culture. Over time, the status of women and attitudes toward them evolved. From the 5th to the 4th century BCE, both female figures and the concept of the 'ideal woman' underwent transformation. Since Homer, women's behavior and the roles attributed to them in myths served as messages to other women in society. However, with the expansion of Hellenic colonies and increasing wealth, the functions expected of women diversified and intensified. This study aims to examine the ideal image of women in Hellenic society from Homer's time up to the 4th century BCE and to raise awareness of the development of this image throughout the period.

Keywords | Homer, Hellenic, Women, EposDemet SARAÇ KURT

(Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

sarackurtdemet@gmail.com

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun, Türkiye

Postgraduate Education Institute, Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye

Etik Kurul Onayı | Ethics Committee Approval

Bu çalışma yalnızca tarihsel doküman analizine dayandığı için etik kurul izni gerekmektedir.

This study is based solely on historical document analysis and does not require ethics approval.

Hakem Değerlendirmesi | Peer-review

Dış bağımsız ve çift kör

Externally and double-blind peer-reviewed

Çıkar Çatışması | Conflict of Interest

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

The author has no conflicts of interest to declare.

Finansal Destek | Funding

Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author declared that this study has received no financial support.

Bu makale, intihal tespiti amacıyla iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

This article has been screened for plagiarism using iThenticate software.

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) kapsamında lisanslanmıştır.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Atıf

Saraç Kurt, D. (2025). Homeros'tan Klasik Döneme Antik Yunan Toplumunda Kadın Algısının Evrimi. *Histosophia*, 1, 1-8.

Citation

Saraç Kurt, D. (2025). Evolution of the Perception of Women in Ancient Greek Society from Homer to the Classical Period. *Histosophia*, 1, 1-8.

Giriş

İlkçağ Anadolu'sunun Smyrna (İzmir) kentinde dünyaya geldiği düşünülen halk ozanı Homeros'un "İlyada" ve "Odyssea" destanları birer kahramanlık anlatılarının başlıca kaynakları arasında yer alır. Onun Anadolu kökenli oluşu hem kullandığı lehçeler (İyon ve Aiol) hem de Anadolu coğrafyasına dair detaylı bilgi birikimiyle desteklenmektedir. Bu anlatılar sadece kahramanlık ve savaş temalarından ziyade, Hellen döneminin toplumsal yapısını da anlatır; özellikle de kadına atfedilen roller bakımından önemli veriler sunar. Homeros destanlarında kadının yeri ve oluşturduğu algı ilk olarak İlyada'da görünür; burada Troia kentinin ele geçirilmesi için Hellen ordusunun verdiği mücadele anlatılır. Odyssea'nın anlatısı ise; bu savaştan sağ salim kurtulmayı başaran Yunanlı kahraman Odysseus'un, gemiyle yurduna dönerken denizlerde geçirdiği maceraları ve yaşadığı zorluklardır. Fakat birer kahramanlık eposu olan bu öyküler yalnız Hellen düşüncesinde cesurluk ve yiğitliğe verilen değeri ortaya koymakla kalmaz. O çağ toplumunun sosyal yapısını anlamak için de önemli veriler sağlar. Bunlar arasında dönemin siyasi düzeni ve inanç sistemi de yer alır. Ancak önemsenmesi gereken bir nokta da "...kadının, Homeros şiirlerinde erdemler ve değerlere göre tanımlanmış olmasıdır." (Gürbüzer, 2022, s. 155) Homeros'un kadın karakterleri sadece birey olarak değil, dönemin ideal erdemlerini simgeleyen figürler olarak resmedildiğini bize anlatıyor. Bu bağlamda Homeros'un eserlerinde kadının durduğu nokta ilgi uyandırıcıdır.

Troia'lı kahraman Hektor'un annesi Hekabe ve eşi Andromakhe gibi Anadolu kökenli kadın figürlerinin varlığı ile birlikte, Hellen tarafında yer alan Helene ve Panelopeia gibi karakterler de anaç nitelikleriyle yahut sadakat, namus kavramlarıyla tasvir edilir. Bu bağlamda, kadın figürleri yalnızca bireysel farklılıklar olarak değil, dönemin toplumsal düzeninin taşıyıcıları olarak işlev görür. Bu durum, Hellen mitosunun kadın algısının modern anlatılardan ne denli farklı olduğunun bir göstergesidir. "Homeros'un destanlarında kadınların gerçek dünyada kendi kimlikleriyle var olması en açık biçimiyle Helene örneğiyle karşımıza çıkar. Helene'nin konumu, bir eş kazanmanın hukuki ya da geleneksel yollarla meşrulaştırıldığı iki temel yöntemi temsil eder; kadını satın almak veya kaçırmak. Her iki durumda da kadının rızası ya da seçimi dikkate alınmaz. Bu bağlamda onun özne değil, nesne konumunda olduğunu görürüz. "Nitekim Homeros'ta Helene'yi kaçırmayı ile ilgili Paris'e yönelik en ufak bir eleştirel bakış hissetmeyiz. Burada konuk severlik yasasını ihlal ettiği için bir hoşnutsuzluk söz konusudur." (Gürbüzer, 2022, s. 135) Hellen dünyasında adalet, onur kavramları ve konuk severlik yasası ihlal edilemez, size evini açmış birine yanlış yapamazsınız. Bu bağlamda konukseverliğe uymak sadece ahlaki bir görev değil, aynı zamanda kutsal bir sorumluluk olarak görülüyordu. Tanrılar tarafından kutsanmış özellikle de Tanrı Zeus'un "konukseverliğin koruyucusu" sıfatıyla doğrudan ilişkilendirdiği bir gelenektir. Bu nedenle konuk, ev sahibinin mülküne ve evine saygılı davranmalıydı. Paris'in bu kuralı ihlal etmesi sadece bireysel erdemini değil, aynı zamanda toplumun işleyişi için temel bir unsuru ihlal etmek anlamına geliyordu.

Hellen'in bir başka önemli yazarı; Hesiodos, özellikle kadınlara karşı daha katı ve eleştirel bir tutum sergiler. Ona göre kadın, evliliğin ve doğurganlığın bir aracıdır; bu bakış açısı Arkaik dönemden itibaren Hellen toplumunun ataerkil yapısını pekiştiren bir unsur olmuştur. Erga kai Hemera eserinde kardeşi Perses'e yönelik kaleme aldığı ifadelerde, ev içi üretim ve çiftçilik bağlamında kadınların konumuna dair ahlaki öğütler yer alır. "Bir evin olsun, bir karın ve bir de öküzün." (Hesiodos, I, 405) Bu ifade, kadının mülkiyet düzleminde değerlendirildiğinin açık bir kanıtıdır. M.Ö. 4. yüzyılda ise Peloponnesos Savaşı'nın ardından, polis (şehir) yaşamının zayıflaması ve küçük ölçekli aile yapılarının oikos (Yunancada ev anlamına gelmekle birlikte evinde içinde bulunduğu araziye ve yaşayan bireyleri ifade eder.) öne çıkmasıyla birlikte, kadınların ev ve üretim süreçlerindeki rolü yeniden önem kazanmıştır. Bu süreçte Ksenophon, "Oikonomikos" adlı eserlerinde kadının ev içi düzenin bir parçası olarak nasıl işlevselleştirildiğini detaylı biçimde ele alır. "Tüm bu ortam, oikos yönetimine karşı ilginin artmasına ve Hellen dönem yazarlarının ev, aile yaşamı ve evlilik gibi meselelere eserlerinde daha fazla yer vermesine sebep olmuştur." (Yalazı & Küçük, 2015, s. 60) Bu yazarlar arasında Ksenophon, oikos idaresi üzerine döneminin en kapsamlı tahlilini yazdığı eserinde kadınlara ev idaresi hakkında tüyolar vermektedir. Evlilik konusunu ele alırken, üreme merkezli bakış açısı bir miktar arka plana itilmiştir. "Oikonomikos" ta Ksenophon,

kadına ev yönetiminde aktif ama erkek otoritesine bağlı bir rol biçiyor. Kadın erkeğin işlerini kolaylaştıran biri olarak öne çıkıyor ama bağımsız bir aktör değil. “Kadın kocasına saygı duymalı ve onun sözünü dinlemelidir, tıpkı askerın komutanlarına itaat ettiği gibi.” (Ksenophon, *Oikonomikos*, 7, 10-12) Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi eserde, evin düzeni, eşler arası görev dağılımı ve kadınların yönetim becerisi üzerinden dönemin toplumsal normları açıkça ortaya koyuluyor. “Ksenophon kadın ve erkeğin doğuştan farklı yetilere sahip olduğunu savunarak, bu ayrımın tanrısal bir düzene dayandığını öne sürer ve bu farklılığın ev içi düzen olan oikos'ta görev paylaşımını zorunlu kıldığını belirtir.” (Yalazı & Küçükler, 2015, s. 76) Homeros'un zamanından beri, evliliğin karar organı, evlenen çiftlerin aksine, ailenin koruyucu üyesi olmuştur. Hellen toplumunda kadın egemenliği, koruyucu olan erkek Kyriosa'ya aittir. Kyrios; baba, erkek kardeş, oğul veya herhangi bir erkek yakın akraba olabilir. (Can, 2023, s. 8)

Sparta toplumuna da yakından bakmak yerinde olacaktır; Sparta, kadının konumu açısından diğer Hellen kentlerine göre daha farklı ve dikkat çekiçi bir yapıya sahipti. Lykurgos yasalarının toplum içindeki erkek ve kadın ödevlerini kesin olarak belirlediği Sparta'da, erkekler sadece askerlik işleriyle ilgilenir, evli erkeklerin tüm zamanlarını orduda geçirmesi nedeniyle pek çok erkek görevini yapmak kadınlara kalırdı. Bu nedenle Sparta'da kız çocukları erkek çocukları gibi genel bir eğitime tabi tutulur (Yalazı & Küçükler, 2015, s. 62) ve bu eğitim devletçe desteklenirdi. Yani kamusal alanda erkekle kadın arasında eşitlik diyebileceğimiz bir sistem vardı. Öyle ki kadınlar bedensel talimlerini erkeklerle yan yana üstelik çıplak biçimde yapabiliyor, bedenlerini özgür bir şekilde kullanabiliyordu. Bu durumdan herhangi bir rahatsızlık duymuyorlardı çünkü oradaki çıplaklık cinsiyet temelli bir çıplaklık değil, sparta kadınının bedeninin gücünü ve dayanıklılığını temsil eden bir unsur olarak görülmekteydi. Bu bağlamda sparta kadınının yalnızca fiziksel olarak değil, toplumsal açıdan da ne kadar güçlü bir figür olarak konumlandığını bize göstermektedir.

Truva Savaşı Ekseninde Homeros'un Kadına Bakışı

Homeros ilk kez ortak bir anlatım oluşturarak sözle aktardığı Troia (Troya) efsanesi Hellen toplumunun sosyolojik durumu ile ilgili tahliller yapmaya oldukça elverişlidir. Efsane üzerinden toplumun kolektif mirası olması sebebi ile Hellen toplumun genel olarak kadına bakış açısını anlamak için değerli bir efsanedir. Homeros'un kadınlara karşı bakış açısı oldukça önemlidir. Öncelikle bu efsanede kadınlara “ideal kadın” örneği verilerek kadınların bu modele uygun olmalarının çabaladığı düşünülür. Efsanede Sparta kralının karısı Helene Menelaos'a iffetsizlik yaparak Aleksandros (Paris) ile kaçır. Bu durum sonucunda çıkan savaşlarda yüzlerce insan hayatını kaybeder. Ayrıca, Aleksandros, Menelaos ile teke tek mücadelesinde Menelaos'a gücü yetmeyince savaş alanında kaçması da efsanede oldukça güçlü bir mesaj taşır. Bu çarpışmanın ganimeti ise bir kadındır. Kadın bir meta ve araç konumunda gözler önüne serilir. Ayrıca Helene'nin babası Tyndareos'un eski Sparta kralı olması sebebi ile Helene burada Sparta'nın tabusu konumundadır. İlk kez Menelaos'tan kaçmaya çalıştığında Aleksandros'un kardeşi prens Hektor ona “Seni alçak, seni parlak oğlan, seni çapkın, seni ırz düşmanı seni!” (Homeros, *İlliad*, XII, ss. 765-770) der. Kardeşi tarafından iffetsiz bir kadınla iffetsiz ilişkisi kınanır.

Efsanede Helene edilgen bir rolde ortaya konur. İris, Helene Troia'ya geldiğinde onun içine Sparta'nın ve kocası Meleaos'un özlemini koyar. (Homeros, III, s. 140) Helene kaçtığından dolayı çelişkiye düşer ve pişmanlık yaşar. Dolaylı olarak yaptığı yanlış anlamaya başlar. Troia efsanesi içerisinde iki uç örnek bulunmaktadır. Bu örnekler Hellen toplumu gözünde ideal kadın imajını gözler önüne serer. İdeal davranan kadınlar mutlu yaşarken, toplumun gözünde ideal davranmayanlar ise ailesine yıkım getirir. Bu iki örnekten ilki Ithaka Kralı Odysseus ile Penelopeia çiftidir. Penelopeia, yıllar süren savaşlar ve Odysseus'un denizlerde yıllarca kaybolmasına rağmen iffetli bir şekilde kendisini İthake'da bekler. Troia savaşlarından sonra Odysseus'tan haber alınamamış Penelopeia ile çocukları olan Telemakhos daha küçük yaşta olduğu için İthake tahtında kriz söz konusu idi. Odysseus'tan haber alınamadığı için bazıları öldüğünü düşünmekte ve kraliçe Penelopeia'ye talip olmuşlardır. Penelopeia talipleri oyalamıştır. Yıllardır kaybolan ve maceralar yaşayan Odysseus tanrıça Athene'nin yardımı ile oğlu Telemakhos'la görüştürülür. (Homeros, *Odysseus*, XVI, ss. 120-

150) Ancak Odysseus yıllarca yıpranması ve pek çok şeye maruz kalmasından dolayı yaşlı bir çoban gibi görünüyordu. Tanrıça Athene bu durumu kabullenmedi; “İşmar verdi Tanrıça kaşlarıyla, Odysseus anladı ve kalkıp çıktı avluya, Athene de ona dedi ki: "Çok kurnaz Odysseus, Laertes oğlu, tanrıların beslediği, artık açıl oğluna, bir şey gizleme ondan, talipleri nasıl pusuya düşürüp öldüreceksiniz, bunun bir yolunu bulmalısınız ikiniz baş başa verip. Haydi, çok ünlü kente gitmeye bakın, ben de uzak olmam sizden, çok özledim savaşı” (Homeros, XVI, ss. 165-170) Ancak Odysseus tanınmayacak haldeydi bunun üzerine Tanrıça Athene ona altın değneği ile dokunup yakışıklı ve genç yaptı. (Homeros, XVI, ss. 170-175) Odysseus, Telemakhos'a babası olduğunu söyledi ve kavuştular.

Penelopeia'nın ise talipleri artık daha cüretkâr olmuşlardı. Telemakhos'u bir engel görüyorlardı. Hem annesinin evliliğini istemiyordu hem de İthake tahtında babasından sonra varis o olduğu için Penelopeia ile evlenen kişi kral olarak tahta geçemezdi. Penelopeia, taliplerinin oğlu Telemakhos'u öldürmek istediğini Medon'dan öğrendi, taliplerinin karşısına dikildi. Burada Homeros Penelopeia için” tanrısal kadın” hitabını kullanmış ve yücelmiştir. (Homeros, XVI, ss. 410-415) Penelopeia taliplerinden Antinoos'a dönerek şunları söyler; “Ey Antinoos, öfke ve kurnazlıkla dolu yüreğinle, seni İthake'de yaşlıların arasında akıllı ve sözü geçen biri olarak överlerdi fakat senin davranışların bu övgüleri asla hak etmediğini açıkça gösteriyor. Gerçekten de Telemakhos'u öldürme fikri sana mı ait? Ne büyük bir budalalık! Zeus'un himayesindeki bir yalvarıcının canına kıymayı nasıl göze alırsın? Başkalarına kötülük etmek sana göre günah değil midir? Babana ne olduğunu hatırlamıyor musun? Bir zamanlar o da bu topraklara geldiğinde halkın büyük öfkesiyle karşılaşmıştı. Çünkü Taphos korsanlarıyla iş birliği yapmış ve Thesprotlara zarar vermişti. O zaman halk onu cezalandırmak, malına el koymak istemişti. Fakat Odysseus araya girerek onların öfkesini yatıştırmış, babanın hayatını ve onurunu kurtarmıştı. Şimdi sen, hiçbir borcunu ödemedi Odysseus'un evini talan ediyor, karısına göz dikiyor ve oğlunu öldürmenin planlarını kuruyorsun. Bu tutumun ne adaletle ne de erdemle bağdaşır.” (Homeros, XVI, ss. 420-430) Diyerek onları savuşturdu. Onlara kocasına olan bağlılığı ve sevgisinin tekrar göstermiş oldu.

Ancak talipleri Odysseus'un konağı önünde her gün taşkınlıklar yapmaktaydı. Telemakhos ile çoban kılığı ile kentine gelen Odysseus'u kimse tanımadı. Daha sonra o taliplerinden Antinoos'u öldürdü. (Homeros, XXII, ss. 1-15) Talipler kalakaldılar. Bu arada Odysseus oku ile onları da öldürmeye başladı. Talipler toparlanıp birlikte ona saldırmaya çalıştılar bu çalışanlardan en güçlüsü Eurymakhos kılıcını çekip ona geldi ancak Odysseus onu da oku ile kendine varmadan öldürdü. (Homeros, XXII, ss. 65-85) Sonra pek çoğu ile ilgilendikten sonra Odysseus eşi Penelopeia'nın yanına geldi. Çoban kılığında olması ve fiziğinin farklı olması yüzünden Penelopeia onu tanıyamadı. Telemakhos ona her şeyi anlattı. Penelopeia onu tanıyamadı ve tereddüt etti, Telemakhos ise ona “Ana, kötü ana, yüreği taştan ana! Ne diye böyle uzak durursun babamdan, ne diye yanına oturup konuşmaz, sorular sormazsın ki? Kim dayanır senden başka, hangi kadının yüreği baba toprağına dönen kocasından böyle uzak durmaya, sürüne dilene yirmi yıl sonra dönen kocasından?” (Homeros, XXIII, ss. 95-105) “Penelopeia ise karşısındaki kişinin gerçekten Odysseus olabileceği ihtimali karşısında derin bir şaşkınlık ve duygusal karmaşa yaşar. Ne ona doğrudan bir şey söyleyebilir ne sorular sorabilir ne de yüzüne açıkça bakabilir. Ancak eğer bu kişi gerçekten Odysseus ise, aralarında sadece ikisinin bildiği özel işaretler sayesinde onun kimliğini ayırt edebileceğine inanır.” (Homeros, XXIII, ss. 105-115)

Akabinde Odysseus ona pek çok şey anlattı. “Penelopeia'nın Odysseus karşısındaki tereddütü, sadece kocasını uzun süredir görmemenin değil, aynı zamanda onun kimliğini doğrulama zorunluluğunun yarattığı derin içsel çatışmanın bir yansımasıdır. Karşısındaki kişinin Odysseus olabileceği ihtimaliyle sarsılan Penelopeia, duygularını bastıramaz fakat ne doğrudan konuşabilir ne soru sorabilir ne de ona tam anlamıyla bakabilir. Bu sessizlik ve geri çekilme hali, onun duygu karmaşasının bir göstergesidir. Yine de Penelopeia, Odysseus'u gerçekten tanıyabileceğinden emindir; çünkü yalnızca ikisinin bildiği gizli işaretler, onun gerçek kimliğini açığa çıkaracaktır. Bu sahne, Homeros'un karakterlerine kazandırdığı psikolojik derinliğin ve ilişkilerdeki sadakatin güçlü bir örneği olarak değerlendirilebilir. Homeros, Penelopeia'nın yaşadıkları için şöyle der; “Darılma bana, Odysseus, insanların en akıllısı! Ne yapalım ki, tanrılar dertlere boğdu bizi Çok gördüler bize yan yana yaşamamızı, gençliğin tadını çıkarıp ihtiyarlığın eşliğine varmamızı. Onun için darılma,

gücenme şimdi bana kucaklamadım diye seni görür görmez.” (Homeros, XXIII, ss. 205-215) Penelopeia iffetin korunması ve kocasına sadık kalmasıyla, Odysseus ile ödüllendirildi. Tanrıça Athene bu aşka hürmet etmiş ve diğer pek çok tanrının desteği ile Odysseus’u kollamış ve eşine kavuşmasına yardım etmiş oldu.

Efsanede, madalyonunun diğer yüzünde ise Agamemnon ile Klytaimnestre çifti vardır. Klytaimnestre, Helene’nin kardeşi olan soylu bir kadındır. Agamemnon, Troialılarla mücadeleye gitmeden önce onunla evliydi. Seferin uzun sürmesi yüzünden kraliçenin çok fazla boş vakti oldu. O iffetsizlik ederek Aigisthos ile aşk yaşamaya başlar. (Homeros, III, ss. 230-235) Klytaimnestre, eşini aldatmış ve bunu yapması ile Agamemnon’a olan bağlılığı yok olmuştur. Agamemnon ise bu arada Truva’yı ele geçirilmiş olması sebebi ile kentin yağmasındaydı. Orada Priamos’un Hekabe’den doğma güzeller güzeli kızı Cassandra vardı. Homeros onun güzelliğini “altın Aphrodite’ye benzer Cassandra” olarak tanımlamıştır. (Homeros *İlliad*, XXIV, ss. 695-700) Cassandra bir Apollo rahibesiydi. Kendisi Troia yağmasında Troia kentinin Athene tapınağına sığındı. Aias onu tapınaktan zorla çıkararak tecavüz etti. (Euripides, *Troiades*, 70) Athene tapınağında bu olayın olması yüzünden Athene, Akhalılardan nefret etmiş ve bunun hesabını sormak için onların dönüşünü beklemiştir. Cassandra, başına gelen olaylardan sonra Agamemnon tarafından cariyeye olarak alınmıştır.

Daha sonra evine varan Agamemnon bazı terslikleri anlar. Karısının kendisine saygısızlığı Cassandra’yı cariyeye olarak getirmesi ile nefrete dönüşür. Klytemnestra aşığı Aigisthos ile iş birliği yapar ve Agamemnon’un tuzağa düşürür: (Homeros, *Odysseus*, III, ss. 230-235) Tiyatrocu Aiskhylos bu tuzağı “Agamemnon” isimli oyununda oldukça trajik bir şekilde anlatır. Agamemnon tuzaktan işkillendir ama darbeyi alır ve şöyle der “Eyvah! Ölümcül bir darbeyle derinden vuruldum!” diyerek bağırır. Akabinde ikinci bir darbe alır. (Aiskhylos, *Agamemnon*, ss. 1343-1345) Kral Agamemnon iniltiiler içinde yere yığılır ve ölür. Bu kıyımdan Cassandra’da nasibini alır ve onu da bu hengamede öldürüp cesedinin Agamemnon’un yanına atarlar. Kraliçe Klytaimnestre’nin ihaneti lanetlenir ve onun bu ihaneti toplumda ahlaksızlığın en büyük örneği olarak gösterilir. “Klytaimnestre ’nin İhaneti” olarak klasik metinlerde toplumun lanetlediği ve kötü andığı bir tabu olarak sıkça anılır. Evine eşine iffetsizlik yapmış bir kadın ile ülkesini yok ettiği ve sonra babasını öldürerek yanında cariyeye olarak getirdiği Cassandra’yla birlikteliği bu şekilde entrika içinde ve kanlı şekilde biter. Apollodorus derki “Agamemnon Cassandra’yla beraber Mykene’ye döndükten sonra Aigisthos’la Klytaimnestre onu öldürdüler; zira Klytaimnestre ona kolsuz ve yakasız bir gömlek verdi, Agamemnon gömleği giymeye çalışırken öldürüldü ve Aigisthos Mykene’de hüküm sürdü.” (Apollodorus, *Bibliotheka*, III, XV, ss. 6-23)

Ancak bu kıyımdan kaçan Agamemnon’un oğlu Orestes haberci kılığında gelerek annesi Klytaimnestre ‘yi öldürür. (Apollodorus, III, XV, ss. 6-30) Mikenlerin ilk ve tek birleşik Hellen kralı karısının içinde olduğu bir komploda bunca savaş ve mücadeleden çıktıktan sonra öldürülmüştür. Burada Homeros’un o dönemki Hellen toplumunun aynası görevi görerek aktardığı mistik bir mesaj vardır. Yunan kadını iffetli olmalı ve kocasına uymalı eğer uymaz ise Penelopeia gibi eşi Odysseus ile mutlu olamaz. Klytaimnestre ve Agamemnon’un yaşadıklarını yaşar. Taraflar ne kadar soylu olursa olsun İstersen Agamemnon, Miken kralı ya da Klytemnestra Tynderos’un kızı olsun. İhanet her aileyi yıkar. “Penelopeia mitolojiye uygun karakter” tipinin biraz daha ötesindedir. (Finley, 1967, s. 25)

Penelopeia, Homeros anlatısında yalnızca geleneksel kadın rolünün bir yansıması değil, aynı zamanda sabrın ve ahlaki direnişin simgesi hâlinde karşımıza çıkar. Kocasının uzun süreli yokluğunda evin düzenini korunması, oğlunun haklarını muhafaza etmesi ve saraya yerleşen taliplerin baskılarına direnmesi, onu yalnızca sadık bir eş değil, aynı zamanda toplumsal düzenin taşıyıcısı hâline getirir. Yunan mitolojisinde erdem, sadakatin ve ölçülülüğün temsilcisi hâline gelen bu figür, anlatı boyunca eylemlerinden çok direnciyle öne çıkar. Buna karşılık Klytaimnestre, kocasını öldüren ve ihanetin simgesi hâline gelen bir kadın olarak Penelope’nin ahlaki karşıtı konumundadır. Böylece, Homeros’un anlatısı içinde Penelope; geleneksel kadın rollerini pekiştiren değil, onları anlamlı bir biçimde temsil eden ideal kadın kimliği hâline dönüşür.

Truva Savaşı Sonrası Truvalı Kadınların Durumu

Troia (Troya), Akhalıların saldırıları sonucunda yıkılmıştır. Troialı erkeklerin çoğu savaşta ölmüş ve genel olarak yıkılmış kentte kadınlar kalmıştır. Euripides, Troades tiyatrosunda savaş sonrası Troialı kadınların çadırlarda yaşadığını ve pek çoğunun kaçırıldığını aktarır. Erkekler öldükten sonra başsız kalan Troialı kadınların zor durumlarını Priamos'un eşi Hekabe'nin ağzından şu sözlerle aktarır; "Kaldır başını zavallı kadın, doğrult boynunu. Troya yok ve sen Troya'nın kraliçesi değilsin artık. Değişen kaderini kabullen ve dayan. Akıntıya bırak kendini, kaderini götürdüğü yere sürüklen." (Euripides, *Troades*, ss. 100-105)

Kadınlar bu savaşta kötü muamelelere maruz kalmışlardır. Akhalıların kente girdiği anda çoğunun Akhalılar tarafından saldırıya uğradığı düşünülür. Troia kralı Priamos'un kızı Cassandra dahi Athene tapınağına sığınmasına karşın Aias tarafından tecavüze uğramıştır. (Apollodorus, XIV, ss. 5, 22) Bu durum Tanrıça Athene'nin bile dikkatini çekerek Akhalılar'a dönüş yolunda fırtınalar yollayarak büyük zarar vermek istemiştir. (Euripides, ss. 70-75) Onursal payları olarak Agamemnon Cassandra'yı, Neoptolemos Andromakhe'yi, Odysseus Hekabe'yi aldı. Ama bazıları onu Helenos'un, aldığını, onunla Khersonese'ye gittiğini söylerler; Hekabe orada dişi köpeğe dönüştü ve Helenos onu şimdi dişi köpeğin mezarı denen yere gömdü. Priamos'un en güzel kızı Laodike'ye gelince, herkesin gözü önünde yerde büyük bir yarık açılarak onu yuttu. (Apollodorus, XIV, 5, 23-25) Agamemnon tarafından alıkonulmuş Cassandra ise Miken sarayında Klytaimnestre' nin katıldığı bir entrikada öldürülmüştür. (Apollodorus, III, 15, 6-23)

Troialı kadınların hakları bulunmamaktaydı ve dolayısı ile Troia ve müttefikleri savaşı kaybetmişler ve kadınlarda Akhalıların gözünde savaş ganimeti durumuna düşmüşlerdi. Bu bağlamda Homeros'un kadın karakterleri yalnızca bireysel anlatıların değil, aynı zamanda döneminin toplumsal yapısının ve zihinsel kodlarının taşıyıcısıdır. Helene'nin bir savaş gerekçesi olması, Penelope'nin sadakatiyle yüceltilmesi ya da Andromakhe'nin annelik üzerinden idealize edilmesi; kadının toplumda, erkek merkezli düzenin sınırları içerisinde nasıl tanımlandığını gözler önüne serer. Kadın figürler, bir yandan hikâyeyi ilerleten dramatik unsurlar olarak görülürken, diğer yandan erdem, sadakat, iffet ya da ihanete dair dönemin değerler sistemini sembolleştirirler. Homeros'un kadınları bu yönleriyle, Antik Hellen toplumunun kadına biçtiği yerin edebi bir aynasıdır; yani sessizleştirilmiş ama temsil yükü ağır karakterler olarak, tarihsel gerçeklik ile mitolojik tahayyülün kesişiminde var olurlar.

Antik Yunan Kadının Profilinin Zaman İçindeki Evrimi; Spartalı Kadınlar

Homeros'tan beri gelen kadın anlatısı ve kadınlara verilen ödevler zamanla değişime uğramış, öngöründen uzak kadın imajı ailesini çekip çeviren Medeia gibi her türlü ilimden anlayan bilgilere kadınlara evrilmeye başlamıştır. Homeros'un ilk ortaya koyduğu Hesiodos'unda devam ettirdiği kadın imajı zamanla evrime uğrar. Özellikle Spartalı Lykurgos zamanında mal ve mülk sahibi olan "kadın efendileri "görürüz. Plutharkos'un aktarmasına göre; "Aristoteles yanlış olarak ileri sürer ki, kadınları uslandırmaya girişen Lykurgos bu işten vazgeçmiş; çünkü kocaları sık sık savaşa gittiği, evin yönetimini ister istemez kadınlara bıraktığı, bu yüzden de kadınlara gereğinden fazla saygı gösterip "kadın efendi" dedikleri için fazla yüz bulmuş ve erkekleri avuçlarına almış olan kadınları kolay kolay yumuşatamamış." (Plutharkos, *Lykurgos*, XIV) Lykurgos'un Sparta' ya getirdiği kanunlar kadınların Hellen toplumundaki rolleri için devrim niteliğinde bir durumdur.

Savaşlar yüzünden yorgun düşmüş bir toplumu Lykurgos getirdiği yasalar ile en güçlü Hellen kara ordusuna dönüştürdü. Atinalı meşhur süvari kumandanı olan Ksenophon bu duruma hayranlıkla bakmış ve Spartalıların bu ani yükselişini Atina devleti ile kıyaslayan bir eser kaleme almıştır. Ksenophon, Spartalılara karşı muhabbeti Spartalılar tarafından saygı gösterilen bir kişi olmasını sağlamış ve henüz hayatta iken" Sparta vatandaşı" payesi kazanmıştır. Lykurgos, bu yasaları koymadan önce Anadolu ve Mısır'da geziler yapmıştır. Bu gezilerde etkilendiği fikirleri ve izlenimleri tecrübe ederek yasalarında esinlenmiş olduğu düşünülür. Lykurgos'un yasaları sayesinde güçlü kadın figürü Helen toplumunda emsal bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır. Daha önceki kadınların Hellen toplumundaki gelişimleri Iason epos'undaki Lemnos adası kadınları gibi baş kaldırı

olarak değerlendirilmiştir. Iason eposundaki kadın figürü için erkeğinin sözünden çıkmayan kadın makbuldür. Ancak Lykurgos ile Sparta'da büyük bir değişim olmuştur. Kadınlar geniş haklara kavuşmuş öyle ki toprak sahibi olabilme hakları verilmiş ve evliliklerinde eğer çocuk sahibi olamazlarsa eşleri yaşlı ise istedikleri güçlü bir erkekle birlikte olabilmekteydiler ve bu çocuk yaşlı kocanın hanesine kaydedilirdi. (Plutarkhos, XV) Lykurgos yasaları ile kadının en başlıca görevi Sparta'ya asker olacak ya da asker doğuracak güçlü çocuklar doğurmak ve büyütme idi.

Plutarkhos, Sparta kralı Leonidas'ın karısı olan Gorgo'nun ağzından bu durumu şu şekilde aktarır: "Gorgo'ya bir kadın, herhalde yabancı bir kadın, "Siz Sparta kadınları erkeklere komut veren tek kadınlarsınız," demiş. Gorgo da demiş ki: "Biz erkek adamlar doğuran tek kadınlardır da ondan." (Plutarkhos, XIV) Spartalılarda toplumun değişen dinamiklerinin bu duruma neden olduğu düşünülür. Spartalılar, çevresindeki kent devletleri ile sürekli savaş halinde olması erkek nüfusunda ciddi kayıplar oluşturduğu düşünülür. Ayrıca Lakedaimon (Lacedaemon) yarım adasının Sparta kenti tarafında kalan coğrafyanın denizciliğe el vermeyen kıyılara sahip olması, hububat ve yiyecek maddelerinin yetiştirildiği alanların kısıtlılığı Spartalıları bu yasalara itmiş olabilir. Sparta kanunların güçlü bir ordu ile çevredeki kentlere ve özellikle Lakedaimon yarımadasında yaşayan Helotların üzerinde yönetim ve denetim kuran bir Sparta yaratmıştır. Spartalıları askeri düzene daha fazla bağımlı kılmıştır. Güçlü bir orduya sahip olmak, yalnızca fetih amacıyla değil, aynı zamanda yerli halk olan Helotlar üzerindeki denetimi sürdürebilmek için de bir zorunluluktur. Böylece kadınlar hem savaşçıların doğurucusu hem de miras düzeninin koruyucusu olarak sistemin temel taşlarından biri hâline gelmiştir.

Sonuç olarak, Sparta'daki kadın figürü, sadece toplumsal yaşamın değil, aynı zamanda devletin askeri ve siyasi gücünün de bir teminatı olarak şekillenmiştir. Sparta'da kadınlar, erkeklerle eşit olmasa da doğurganlıkları ve toplumun devamını sağlama güçleri ile önemli bir konum elde etmişlerdir. Hellen toplumunda son olarak giyim tarzına değinmek gerekirse yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda sosyal statü, toplumsal cinsiyet ve ahlaki normların da bir yansımasıydı. (Friedell, 1999, s. 185) Kadınlar için Friedell göre dikkat çekicidir. "Kadınların giysisi erkeklerinkine çok benzerdi. Peplos, aşağı yukarı himation gibiydi ve kadın hizmetçiler, sporcu ve dansçılar hem Amazonların hem avcı tanrıça Artemis'in hem de tanrı uşağı İris'in tipik giysisi sayılan peplos'la yetinirdiler. Spartalı kadınlar kısa spor etekler giymeyi severler, peplos'un bir ucunu bellerine sıkıştırdıkları için Atina'da "bacak teşhircileri" diye kınanırlardı." (Friedell, 1999, s. 185) Spartalı kadınlar, geleneksel Atinalı kadınlara kıyasla çok daha özgür ve cesur bir giyim tarzına sahipti. Böylece kadın, her anlamda verilen özgürlük ya da kısıtlamalarla, mit ve tarih arasında anlam yüklü bir sembole dönüşür.

Sonuç

Klasik Hellen anlatısının başlangıç noktalarından Homeros'un anlatılarından süregelen kadının imajı zamanla değişimlere uğramıştır. Bu değişimin temel sebepleri Hellen toplumunun yaşamış oldukları sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmeler olduğu düşünülebilir. Hellen yaşam biçiminin zamanla değişimi ile kadınlar ekonomik ve sosyal yaşama daha çok katılım sağlayabilmişlerdir. Her Yunan kent devletinde bu durum aynı olmasa da çalışmada örnek verdiğimiz önemli konular genel bir Hellen toplumu imajını desteklemiştir. Bu örneklerin en önemlilerinden Spartalılar ekseninde Hellen toplumunda ortaya çıkan kadın motifinin dikkat çeken örneğidir. Kahramanlar Çağ'ından itibaren bakıldığında Klasik Hellen dönemine kadar oluşan bu gelişimler günümüzde bildiğimiz "Tipik Yunan Kadını'nın" bize açık bir portresini sunmuştur. Her açıdan fonksiyonları ile kadının Klasik Hellen toplumunda önemli bir konuma evrildiğini görmekteyiz.

Kadınlar, Homeros'un anlatılarında kocalarına sadık olması gereken ve genel olarak görevi kocasını hoş tutmak olan kişiler olarak resmedilir. İlişkide seçen ve ilişkiyi yönlendiren erkektir. Bu da erkek egeyen bir toplum yapısı oluşmasına sebep olmuştur.

Kadının görevleri konusunda ise; başlarda Hellenlerin evlerinin sade yapıda olduğu biliniyor ve buna bağlı olarak kadının görevleri sınırlı olmuştur. Ancak zamanla zenginleşen Helenler evlerinin

genişlemesi ve kölelere sahip olmaları sebebiyle artık farklı bir ev idaresi metoduna geçmeye başlamışlardır.

Böylece zamanla kadının ödevlerinin değişmesi ile aldıkları sorumluluklar, haklar da kazanmalarına sebep olmuştur. Kadınlar Sparta'da arazilere sahip olmaya ve ekonomik faaliyetlere katılmaya başlamışlardır. Özellikle Ksenophon, Spartalı Lykurgos'un yaptığı reformları Sparta'nın başarısının anahtarı olarak görmektedir. Kadınlar aldıkları yetkilerle daha çok haklara sahip olmaya ve toplumda statüleri değişmeye başlamıştır. Atina, Lykurgos'tan etkilenecek bir nebze olsa kendi döneminde kadınları aktif şekilde toplum denklemine katmayı başardı. Ancak zamanla Atina bu ekolden ayrılarak farklı bir bakışı benimsedi Makedon kökenli Aristoteles kadınların bu haklara sahip olmasından rahatsızlık duyarak kadınların kontrol altına olması görüşünü savundu. Fakat ondan çok önce yaşayan Lykurgos Anadolu'yu ve Mısır'ı gezerek orada uygun gördüğü kuralları Sparta toplumuna entegre etti. Sparta bu kurallar ile kadınları topluma Yunanlıların geri kalanına göre daha çok entegre ederek ekonomik, sosyal ve siyasi olarak daha güçlü bir Sparta yaratmıştır. Sparta toplumunda kadınların sahip olduğu ayrıcalıklı statü, Lykurgos'un reformlarının sadece bir sosyal düzenlemeden ibaret olmadığını, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve askeri alanda Sparta'ya üstünlük kazandıran stratejik bir vizyonun ve çabanın ürünü olduğunu göstermiştir.

Hellen'de Homeros'un eserlerinde kadının yeri genel olarak ev içinde sınırlı iken. Lykurgos ile Sparta'da kadınlar mülkiyet, toplumsal ve ekonomik alanlara katılma konusunda köklü haklar tanınmıştır. Sparta özelinde gelişen bu durum, Hellenler içinde kadına karşı bakış açısının değişmesine büyük katkı sağlamıştır. Emsal olan Lykurgos reformları, kadınlarında topluma entegre edilerek güçlü bir devlet oluşturabileceğini Hellenlerin hepsine göstermiştir. Çalışmamızda ele aldığımız Homeros'tan beri gelişim gösteren kadın imajı bu dönemle birlikte pek çok ilki yaşayarak mülkiyet, ticaret, sosyal topluma katılma hakkını kazanmışlar ve artık geleneksel "Homeric kadın" imajı terkedilmeye başlanarak Hellen toplumunda eskisi kadar güçlü bir ilgi görememiştir.

Kaynaklar

- Aiskhylos. (Aeschylus) (1926). *Agamemnon*. (Smyth, Çev.). Harvard University Press.
- Apollodorus. (2017). *Bibliotheka*. (N. Nirven, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Can, G. (2023). *Antik Yunanda Evlilik Ritüelleri*. Pamukkale Üniversitesi.
- Euripides. (2002). *Troiades*. (Sandalcı, S., Çev.). Arkeoloji ve Sanat yayınları.
- Finley, M. I. (1967). *The World of Odysseus*, The Viking Press.
- Friedell, E. (1999). *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*, (Aça, N., Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Gürbüzer, E. D. (2022). Homeros'un Dilinden Bir Şiddet Nesnesi Olarak Kadın. *Türkoloji Dergisi*, 35(2), 135-155.
- Hesiodos. (2016). *Erga kai hemerai (İşler ve günler)*. (A. Erhat & S. Eyüpoğlu, Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hesiodos. (2016). *Theogonia (Tanrıların Doğuşu)*. (A. Erhat & S. Eyüpoğlu, Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları.
- Homeros. (2008). *İlyada*. (A. Erhat & A. Kadir, Çev.). Can Yayınları.
- Homeros. (2008). *Odysseia*. (A. Erhat & A. Kadir, Çev.). Can Yayınları.
- Ksenophon. (2020). *Oikonomikos*. (A. Çokona, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Plutharkos. (2017). *Bioi paralleloi, Lykurgos*. (S. Eyüpoğlu, & V. Günyol, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalazi, E., & Küçükler, S. D. (2015). Ksenophon'un Oikonomikos Adlı Eserinde Evlilik ve Kadına Yaklaşım. *Archivum Anatolicum*, 9(2), 60-76.